

Ристо КИРЈАЗОВСКИ

БОРБАТА НА МАКЕДОНЦИТЕ ОД ЕГЕЈСКА МАКЕДОНИЈА ЗА ПРИМЕНА НА МАКЕДОНСКИОТ ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК

I

Борбата на Македонците од Егејска Македонија за свој усен и писмен јазик продолжи и по нивното подпаѓање под грчката власт 1912/13, но во многу посложени и тешки услови. Грчката буржоазија, за да ја зцврсти и да ја обезбеди својата власт над окупирана Македонија, презеде ред терористички и други превентивни мерки. Покрај присилното иселување и други етнолошки операции што имаа цел да го изменат националниот состав на Егејска Македонија, изврши масовно апсење и интернирање — на островот Скопелос и на други острови — на истакнати борци Македонци и забрани секаков вид културна активност и манифестација на македонски јазик. Меѓутоа, Македонците — верни наследници на своите предци — ја продолжија борбата. Една од причините што ја натера грчката влада во 1925 година да го печати македонскиот буквар наречен „Абецедар“¹⁾, наменет за македонските училишта што требаше да бидат отворени, беше борбата на Македонците за свој јазик и училишта. Поради остроото реагирање на грчките реакционерни кругови букварот не беше применет ниту училиштата отворени. Со цел да оневозможат каква било манифестација верз македонска национална основа или го прилог на македонскиот национален идентитет, покрај масовните апсења, прогонувања и интернирања на Македонците грчката власт во 1925, 1928 и во 1931 година организира, масовни судења на раководителите

¹⁾ Во септември 1925 година во Атина е составен и објавен буквар на македонски јазик наречен „АБЕЦЕДАР“, печатен на латиница, на македонски јазик, леринско-костурски дијалект. Букварот е составен на основа на одлуката на министерството за просвета на Грција со цел да се спроведат одредбите на меѓународниот договор за заштита на малцинствата, а бил наменет за употреба во основните училишта за македонските деца во Егејска Македонија. Букварот не е пуштен во продажба. Тој бил запланет од страна на грчката полиција и западен; (повеќе за Абецедарот види во „Иторијата на македонскиот народ“ книга трета, стр. 252—253).

на КПГ², бидејќи го бранеа ставот на својата партија, заземен во 1924 година, со кој на Македонците им се призна правото на обединување и создавање единствена и независна македонска држава³.

Борбата на македонскиот народ за свој јазик и други национални права не ги постигна резултатите што можеа да се постигнат меѓу двете војни. Одговор на тоа наоѓаме во еден извештај на КПГ во кој, меѓу другото, се вели: „Партијата, и покрај тоа што го прифати и го бранеше ставот за обединување на Македонците и создавање своја држава, не ги презеде нужните организациони и практични мерки за развојот на македонското движење. Догматски и стереотипно манипулираше со националното прашање. Тоа се должеше на поопштата внатрешно-политичка криза во која се наоѓаше КПГ во тоа време поради што не успеа правилно и конкретно да го согледа и да го третира националното движење како резерва на пролетерската револуција и да им помогне на угнетените нации во нивната борба за живот и права“⁴.

Апелот на Извршниот комитет на Коминтерната до сите членови на КПГ, објавен во в. „Ризоспастис“ од 1. X 1931 година, во кој, покрај другото, ја критикуваше КПГ дека многу изостана од револуционерната националноослободителна борба на угнетените Македонци и другите националности и побара да води борба за правото на слободно самоопределување на нациите до отцепување, придонесе да се развие поголема организациона, политичка и друга активност кај Македонците, формирање на ВМРО (об)⁵, засебни македонски партиски организации — секции на КПГ, разни прогресивни младински друштва и др.

²) вес. „РИЗОСПАСТИС“, орган на ЦК на КПГ од 21—23 март 1931 г.

³) Комунистичката партија на Грција (КПГ) на својот вонреден конгрес одржан во Атина од 26 ноември до 3 декември 1924 година ја прифати паролата која ја формулира VI-та и VII Балканска комунистичка федерација „Единствена и независна Македонија“. Овој став по македонското национално прашање КПГ го задржа до декември 1935 година кога го замени со ставот „Полна рамноправност на македонското малцинство во рамките на грчката држава“. (За ставот прифатен во 1924 година види: „Четириесет години на КПГ 1918—1958“, избор на документи, 1958, стр. 426).

⁴) Архив на Македонија (АМ), к-20/307.

⁵) Во март 1935 година во Воден свикана е конференција на која е донесена резолуција за основање на организацијата Внатрешна македонска револуционерна организација (обединета) (ВМРО об) и беше избрано раководство со цел да се бори за решение на македонското национално прашање во согласност со сатвовите на III-та интернационала по националното прашање. Секретар на ВМРО бил избран Ангел Чипов од с. Пателе, Леринско. Работата на организацијата ВМРО (об) беше прекината по воведувањето на метаксасовата диктатура во август 1936 година.

Покрај борбата за прекин на теророт и другите средства и методи на притисок, Македонците се бореа за издавање печат, отворање училишта и други институции на македонски јазик. Така, на пример, на основачката конференција на ВМРО (об) во В'ртикоп, Воденско, одржана на 10. IX 1934 година, беше решено да се издаде весник на Македонците од западна Македонија на македонски јазик⁶.

Во Егејска Македонија, во тоа време се растураше органот на ВМРО (об) „Македонско дело“. Со оглед на тоа дека весникот доаѓаше во мал број примероци, а интересот на Македонците за него беше голем, организациите на ВМРО (об) го размножуваа. Еве, во врска со тоа, што донесува еден допис од Воденско објавен во весникот „Ризоспастис“ од 3. VII 1935 година: „... Во последно време државната безбедност дозна дека доаѓа нашиот весник „Македонско дело“, поради што збесна. Но ние не се плашине од тоа. Ќе го умножиме и насекаде ќе го растураме. Ќе формираме национално-револуционерни групи во сите села и градови во наша Македонија и ќе издадеме весник на наш македонски јазик“.

Во дописот на Г. Славев објавен во истиот број на „Ризоспастис“, во кој информира за одржаниот состанок на околицата организација на ВМРО (об) во гр. Воден, меѓу другото, се вели: „...Ние овдешниве Македонци одржавме состанок на кој еден другар ни зборуваше за програмата на ВМРО (об) и за тоа како живеат малцинствата во Советскиот Сојуз. Ни рече дека Македонците во Србија и Бугарија се борат под раководството на комунистичките партии за една единствена и независна Македонија. Ние изјавуваме дека ќе се бориме да имаме наши училишта во кои ќе се учи македонски јазик. Уште бараме да не не нарекуваат Бугари, туку сме само Македонци! Бараме да се дозволи излегување и растурање на нашиот весник“. Дописи и материјал со иста содржина во партискиот печат среќаваме и од другите краишта на Егејска Македонија.

Оваа борба на Македонците од Егејска Македонија за свој јазик беше привремено прекината со воведувањето на монархо-фашистичката диктатура на Метаксас на 4. VIII 1936 година, која не само што го збрани пишаниот туку и говорниот јазик. И покрај ова и другите остри мерки на притисок, како што беше отворањето вечерни училишта за возрасни за учење на грчки јазик, затворањето и интернирањето поголем број Македонци и др., со што се целеше целосна асимилација на Македонците и искоренување на секаков национален белег во Егејска Македонија, не ги дадоа очекуваните резултати. Македонците го издржаа притисокот и го зачуваа македонскиот национален бит.

⁶) вес. „Ризоспастис“ од 12 септември 1934 година.

Германско-италијанската окупација во Егејска Македонија ги имаше истите последици како и за другите народи и земји. Сепак, окупацијата на Егејска Македонија имаше една разлика. Имено, со пропаѓањето на грчката власт во 1941 година, престана и забраната на македонскиот јазик. Македонците можеа слободно да зборуваат, да пеат на свадби, на празници и други обреди, да ги тажат своите умрени на свој македонски јазик.

Оваа олеснувачка околност се обидоа да ја искористат окупаторите за да го придобијат македонскиот народ. Меѓутоа, осетувајќи го на својот грб фашизмот, македонскиот народ, раководен од македонските комунисти, меѓу првите ја почнаа борбата против окупаторите.

Знаејќи ги желбите на Македонците за свој јазик, раководителите на отпорот, со цел да го вклучат помасовно во борбата, почнаа да издаваат весници на македонски јазик. Така, кон крајот на 1942 година, реонскиот комитет на КПГ за Преспа почна да го издава весникот „Преспански глас“, „Македонската антифашистичка организација (МАО)⁷ за Воденско од 1943 година својот орган „Црвена звезда“, Окружниот комитет на СНОФ⁸ за Костурско „Славјаномакедонски глас“,

⁷) Македонската антифашистичка организација (МАО) во Воденско е формирана по барање и иницијатива на Македонците и по одобрение на Окружниот комитет на КПГ за Воденско во април 1942 година. Оснивач и раководител на МАО беше Вангел Ајановски — Оче. Цел на организацијата беше, покрај борбата за изгонување на окупаторите, да се бори и за извојување на национални права за Македонците, МАО разви широка активност и постигна крупни успеси во вклучувањето на Македонците во борбата. МАО издаваше и свој орган под наслов „Црвена звезда“. Поради тоа што МАО со својата активност и погледи по македонското прашање остапуваше од ставот на КПГ по тоа прашање, Окружниот комитет на КПГ за Воденско во октомври 1943 година донесе решение за нејзиното расформирање. (За МАО види повеќе во трудот „Егејски бури“, стр. 90—120, од Вангел Ајановски — Оче).

⁸) Во декември 1943 година во Костурско е формирана македонската организација „Славјаномакедонски народноослободителен фронт“ (СНОФ). Организацијата имаше за цел да ги вклучи во своите редови сите Македонци и да ги поведе во борба за изгонување на окупаторите и за извојување на национални права на Македонците. Организацијата во своето шестмесечно постоење и делување постигна крупни политички и организациони успеси. Издаваше свој печат на македонски јазик и одржа две конференции. Како резултат на погрешната политика, стратегија и тактика на КПГ по основните прашања на револуцијата и по македонското национално прашање во април 1944 година раководството на КПГ донесе решение за расформирање на организацијата (СНОФ).

⁹) Славјаномакедонски ослободителен фронт (СОФ) за Леринско е формиран во ноември 1944 година и ги имаше истите цели и задачи како и СНОФ. Од истите причини и истовремено е расформирана ов април 1944 година. (Повеќе за СНОФ и СОФ види: „Прилози за односот на раководителите на КПГ по македонското на национално прашање“ стр. 20—26 од Наум Пејов).

СОФ⁹ за Леринско „Победа“ од почетокот на 1944 година, Леринско-костурската бригада од 1 октомври 1944 година в. „Победа“ и др.¹⁰

Поради тоа што во Егејска Македонија во текот на НОВ не беше формирана единствена македонска организација¹¹, овие весници беа пишувани на локален дијалект. Чекор напред кон примената на единствениот македонски јазик, прогласен од I заседание на АСНОМ за литературен, беше направен во органот на Леринско-костурската бригада „Победа“. Тоа се должи, пред сè, на влијанието што го вршеа единиците на НОВ и активностите од Вардарска Македонија, кои повремено преминуваа и престојуваша на теренот на Егејска Македонија а особено во Леринско, каде што врските меѓу НОД на Вардарска и Егејска Македонија беа најтесни.

За да се види од колкав степен беше застапен македонскиот литературен јазик во овој весник, приведуваме дел од програмската статија сместена во неговиот прв број: „Околу издавањето на весникот ни. Натре во постојната тешка борба што води Славајномакедонскиот народ против крвавиот хитлерофашизам и неговите тукашни чираци, от пламените и развалините, скокна естетствено и реалното право на нашиот народ да си направи војска, рожба на славаомакедонскиот народ¹²“.

На 2 август 1944 година во Егејска Македонија, по повод Илинден, беа одржани неколку манифестации. Во врска со тие манифестации, во еден документ на КПГ се вели: „... На 2 август 1944 година, прв пат од потпаѓањето на Егејска Македонија под грчка власт, слободно и официјално беше отпразнуван националниот празник на македонскиот народ — Илинден. Тој ден имаше неколку масовни манифестации. Во с. Попли, Леринско (Преспанско), беа собрани жителите од околните села. Се одржа црковна служба на македонски јазик, а потоа се одржа митинг во кој на македонски јазик се зборуваше за целите на Илинденското востание. Прославата продолжи со македонски ора и песни цел ден“.

На ист начин е празнуван празникот Илинден и во Корештата, Костенаријата, а Македонците од Соровичко Илинден го отпразнуваа во планината Радош¹³.

¹⁰ Броеви од весниците се чуваат во Архивот на Македонија.

¹¹ И покрај барањето на Македонците од Егејска Македонија во текот на НОВ (1941—1945) КПГ не дозволи да се формира една антифашистичка организација која ќе ги вклучуваше во своите редови сите Македонци во Егејска Македонија. Дозволи да се формираат само локални односно окружни организации како што беа МАО, СНОФ и СОФ.

¹² АМ, Збирка: „Егејска Македонија во НОВ 1941—1945“, АЕ: 235.

¹³ АМ, К-18/108 и К-69/227.

Истиот ден, односно на 2 август 1944 година во с. Поздивишта, Костурско, беше формиран Леринско-костурскиот македонски баталјон, при што се одржаа пригодни говори на македонски јазик. Секако за да се одржат овие манифестации повлија и политичката активност по повод одржувањето на Првото заседание на АСНОМ, кој во голема мера се чувствуваше и во Егејска Македонија.

На окружната конференција на КПГ за Костурско, која се одржа во ноември 1943 година, на окружните конференции на СОФ за Леринско и СНОФ за Костурско, на Првата окружна конференција на ЕАМ за Леринско во 1944 година и други слични манифестации, повеќе говорници читаа извештаи или поздравни говори на македонски јазик. Еве што, меѓу другото, рече на Окружната конференција на ЕАМ за Леринско есента 1944 година бившиот политичар и сенатор на Либералната партија во Лерин Џорџис: „... Видов бивши мои приврзаници, кои порано со страв изговараа еден збор, денес зборуваат и читаат на својот, македонски јазик. Благородност и пријателски македонски народ требше порано да ги добие своите права што ги има сега. Во 1926 година, како фактор на Либералната партија, се залагав да им се признаат правата на национална рамноправност на Македонците...“¹⁴

Покрај весниците, билтените и слично од наведените и други организации, партии и институции, во Егејска Македонија во текот на НОВ беа печатени и растурани повици, прогласи, летоци на Македонски јазик.

Македонците од Егејска Македонија, борејќи се масовно во редовите на НОД, на преден план го поставија прашањето за школувањето на своите деца на македонски јазик.

Грчкото раководство на отпорот, и покрај одлагањата, свесното саботирање и кочење, не можеше да не го задоволи тоа оправдано и елементарно барање, односно право на Македонците.

Подготовките за отворањето на Македонските училишта во Костурско и Леринско почнаа во август 1944 година. Окружниот народен одбор за Костурско, на една од своите седници одржана во август 1944 година, го разгледуваше одделно прашањето за изучување на македонскиот јазик, отворање македонски училишта, подготовка на наставнички кадар и сл.¹⁵ Во врска со тоа, во еден извештај на секретарот на Окружниот комитет на КПГ за Костурско од октомври 1944 година, меѓу другото, читае: „... Формиравме комисија за составување на

¹⁴) спис. „НЕОС ΚΟΣΜΟΣ“ (Нов свет), месечен орган за ЦК на АПГ бр. 12/1961 година, стр. 69.

¹⁵) Васко Караца, Културни настани во деновите на ослободителната борба во родниот крај. Вес. ΝΕΟΣ ΔΡΟΜΟΣ (Нов пат), орган на политичките бегалци во Ташкент, СССР од септември 1961 година.

буквар и читанка... Букварот и читанката веќе се готови и еден примерок од нив му пративме на др. Папаниколау. Напоредно е извршена и агитација од наша страна, колку меѓу славомакедонскиот, уште толку меѓу грчкиот елемент. Веќе подготвуваме од нивните села кандидати за учители што ќе го посетат славомакедонскиот курс што ќе го отвориме. За купување хартија потребна за учебниците, како и за потребите на курсот, организиравме доброволен прилог во натура меѓу македонското население, за што отпечативме специјални купони...¹⁶

Секако еден од најглавните проблеми за отворањето на училиштата беше издавањето на македонскиот буквар. Задачата за подготвувањето на букварот беше многу сериозна, одговорна и сложена. Требаше да се решат ред проблеми, меѓу кои, најглавен беше составувањето на текстот, употребата на чист македонски јазик, азбуката техничката страна на самото издание и сл. Повеќето од членовите на редакцијата за составување на буквите не беа педагози. Кај нив постоеше само желба да се доведе докрај тоа благородно национално дело кое беше од големо значење за Македонците.

При составот на содржината, односно одделните текстови, составувачите внимаваа пишаниот збор да е јасен и прифатлив и главно, колку што беше можно, на чист македонски јазик. Во работата многу им се најдоа при рака разни помагала, како на пример: весници, прогласи, летци и слични материјали на македонски јазик што се издаваа во разните делови на Егејска Македонија, а претежно во македонските единици во НОВ и ПО и политичките организации на Вардарска Македонија¹⁷.

Во врска со текот и тешкотиите околу составувањето на букварот еден од неговите составувачи и раководители на учителскиот курс Алеко Ивановски, меѓу другото, во своите спомени наведува: „Поради тоа што не се располагааше со печатни букви на кирилица, сите текстови беа напишани на матрица со обичен молив и потоа напишаните букви беа повторно напишани, односно издупчени на матрица со игла. Составените текстови и издупчени со игла на матрицата, беа извадена на циклостил. На тој начин беа извадени 150 примероци од букварот. На корицата стоеше насловот: Буквар на македонски јазик, Костур. Букварот беше распратен по македонските села во Костурско и Леринско.

Напредно со подготовките за издавање на букварот, почна и курсот за оспособување на македонски учители. Слушателите на курсот следеа предавање за македонскиот јазик, употре-

¹⁶) АМ, К-69/75.

¹⁷) исто таму

ба на помагала за учење на јазикот и предавање од историското минато на македонскиот народ¹⁸.

Откако заврши курсот, во средината на октомври, слушателите беа поставени за учители во Костурско и Леринско.

И во Костурско и во Леринско од октомври 1944 година почнаа да функционираат македонските училишта. Наставните помагала за изведување на наставата во македонските училишта во Леринско беа грчките буквари и текстови на учебници кои учителите сами ги преведуваа, потоа костурскиот буквар и азбуката што тогаш се употребуваше во Вардарска Македонија¹⁹.

Во Воденско и во другите делови на Егејска Македонија, наспроти барањата на Македонците, грчкото раководство на отпорот не дозволи да се отвораат македонски училишта.

Членот на штабното раководство на Вардарскиот македонски баталјон Павле Раковски, согледувајќи ја желбата на Македонците, изработи азбука од 24 букви. На таа азбука беа напишани летци, борбени песни и сл.²⁰

Покрај борбата за воведување на македонскиот јазик во училиштата и во печатот, Македонците се бореа и за афирмација и издигање на својата национална култура. Така, на пример, Окружното раководство на СНОФ за Костурско, во февруари 1944 година, пристапи кон формирање македонски културно-уметнички друштва и групи. Меѓутоа оваа акција на СНОФ беше забранета од Окружниот совет на Националната сгрчка организација на младите — ЕПОН²¹. И покрај забраната во повеќе македонски села беа самоиницијативно формирани културно-уметнички групи што дадоа приредби на македонски јазик. Најмногу во тие приредби беше застапена драмата „Македонска крвава свадба“²².

И покрај многубројните тешкотии и пречки имаше можност да се развие и омасови овој процес. Меѓутоа, со капитулацијата на НОД и реставрацијата на предвоениот режим во Грција во февруари 1945 година, беше прекината и забранета секаква активност на македонски јазик во Егејска Македонија.

Грчката десница, за да ја зацврсти својата власт на која дојде благодарение на грешките на раководството на отпорот, на комбинациите на големите сили и грубата воена интервенција на Англија, со сите средства што ѝ стоеја на располагање се нафрли врз движењето на отпорот. Со оглед

¹⁸) АМ, Збирка: „Егејска Македонија во НОБ 1945—1949“, мемоари и спомени, необработени.

¹⁹) АМ, Збирка: „Егејска Македонија во НОБ 1941—45“, АЕ: 249/44. 249/44.

²⁰) АМ, иста збирка, АЕ: 212/44.

²¹) исто збирка, АЕ: 113/44.

²²) „За света народна слобода“, издание на издаделството „Неа Елада“ (Слободна Грција), стр. 31—32.

дека Македонците во огромното мнозинство беа на страната на демократското движење, походот на десницата против нив доби карактер на физичко истребување, односно геноцид. Поради тоа беше нужно да се појави организација која во своите редови требаше да ги сплоти сите Македонци и да ја раководи нивната борба за опстанок, национални и социјални слободи. Од тие причини и под такви услови на 23. IV 1945 година во Егејска Македонија се појави македонската организација Народноослободителен фронт — НОФ, а истовремено и во нејзин состав, организациите Народноослободителен младински сојуз — НОМС и Антифашистички фронт на жените — АФЖ.

Една од најзначајните одлуки на раководството на НОФ е одлуката, што ја донесе по неговото основање, за воведување на македонскиот литературен јазик. Процесот што беше прекинат во февруари 1945 година го обнови и прошири.

Едно од најмасовните средства што го употреби НОФ за ширење на македонската писменост на македонски литературен јазик беа прогласите, летците, повиците, печатот и сл.

Прв официјален весник што излезе во периодот на Граѓанската војна (1945—1949) на македонски литературен јазик е органот на НОФ на Македонците од Егејска Македонија, кој во почетокот се викаше „Билетин“, а подоцна „Билтен“²³. Во ова гласило во голема мера беше застапен македонскиот литературен јазик што се гледа од цитираниот дел на неговата програмска статија: „Со голема радост го издаваме првиот број на нашиот Билтен. Тој се бори за братството и единството на македонскиот и грчкиот народ, за уништување на фашизмот и на неговите водачи. Ќе се бори против сите реакционерни сили за создавање вистинска народна демократија, во која сите националности ќе имаат полна рамноправност...“

Покрај „Билетин“ Главното раководство на НОФ од 1. V 1947 година почна да го издава на македонски литературен јазик својот официјален орган „Непокорен“. Со цел да биде усвоен и совладан македонскиот литературен јазик од Македонците, „Непокорен“, од својот прв број, во продолженија го издаде трудот на професорот Блаже Кнески „Македонската литература и македонскиот литературен јазик“.

До колкав степен редакцијата на „Непокорен“ успеа да го примени македонскиот литературен јазик, дознавме од програмската статија поместена во неговиот прв број: „Денешниот 1-ви мај — роденден на нашиот лист „Непокорен“, ќе го озна-

²³) „Билтен“ почна да излегува од 17 јули 1945 и престана да излегува во август 1949 година.

чи и почетокот на еден нов период на демократското движење. Листот „Непокорен“ е дело на демократското македонско движење и ќе ја има неговата целосна грижа и љубов“²⁴.

На македонски литературен јазик од 5. IX. 1948 година, Централниот совет на НОФ почна да издава и Билтен кој имаше информативен карактер и излегуваше двапати неделно, во среда и сабота. За застапеноста на македонскиот литературен јазик во Билтенот се информиравме од написот: „Во нашиот крај се основа македонска печатница“, поместен во неговиот број од 5. II 1949 година, покрај другото во написот читаме: „... Видовме за прв пат во нашата историја наше писмо, наши весници и спистница. И сега си имаме и наша веќе одделна печатница. Почесто сега ќе излегуваат илјадници наши листови. Но паралелно со тоа ќе ја пробудат нашата потисната национална култура на досегашните антинародни влади на Атина“²⁵.

Извесни мали отстапувања од македонскиот литературен јазик, односно влијание и примена на локални дијалекти забележуваме во окружните органи на НОФ и други публикации на македонски јазик, и тоа во почетокот на нивното издавање. Тоа се должи на малиот број кадри кои од познати причини во доволна мера не го знаеја македонскиот литературен јазик. Така, на пример, во окружниот орган на НОФ за Леринско „Зора“ од 25. XII 1946 година, меѓу другото, читаме: „Предадени во пламенот на Граѓанската војна што ја започнаа во Грција Англичаните окупатори и монархофашизмот, народот од нашата околина — Грци и Македонци — збратвени тесно и нескрпливо соединети ги преминуваат тешките денови на втората чужда окупација и ги уништуваат органите на реакцијата што сака да ги раздели“²⁶. Слична е положбата и во органот на НОФ за Воденско „ПОБЕДА“, за Костурско „Единство“.

Со развитокот и јакнењето на Народноослободителното движење и со создавањето компактни слободни територии во 1947 година, во Егејска Македонија се создадоа услови за уште поголема примена на македонскиот литературен јазик во печатот, културно-уметничките групи и во други македонски институции.

Тоа се констатира од списанијата, брошурите и другите публикации на македонски јазик во тоа време. Така, на пример, во програмската статија на списанието „Нова Македонија“, орган на АФЖ на Егејска Македонија, кое почна да излегува на 1. III 1948 година, читаме: „Нова Македонија“ изле-

²⁴) Првиот и другите броеви на „Непокорен“ се чуваат во Архивот на Македонија во збирката „Егејска Македонија во НОБ 1945—1949“, македонски печат.

²⁵) повеќе броеви на „Билтен“ се чуваат во Архивот на Македонија, во споменатата збирка.

²⁶) Овој и други броеви на „Зора“ се чуваат во Архивот на Македонија.

гува во период што борбата водена од Грци и Македонци против туѓинците Англоамериканци империјалисти и домашни монархофашисти влегуе во решителна фаза...“²⁷

Секако еден од поволните услови за натамошното ширење и примена на македонскиот литературен јазик е отворањето на македонски училишта есента 1947 година. Отворањето на македонските училишта е законски регулирано со актот бр. 5 на Главниот штаб на ДАГ со кој на Македонците — како на национално малцинство — им беше дадено тоа право. Пред и во текот на работата на училиштата беа организирани курсеви за подготовка на наставнички кадар за нив. Така, во октомври 1947 година беше организиран неколкудневен семинар, во ноември истата година курсот наречен „Курс на македонски народни учители — „Гоце Делчев“ и во јануари 1948 година „Курс на македонски и грчки учители“. Во овие курсеви, кои ги посетија 257 Македонки и Македонци наставната програма се изведуваше на македонски литературен јазик. Курсистите слушаа предавања од македонската писменост, читање и пишување, историја на македонскиот народ, сметање, пеење и др.

Од октомври 1947 година, кога беа отворени училиштата до март 1948 година, кога децата беа евакуирани во соседните народни републики, во Егејска Македонија функционираа 87 македонски училишта со 10.000 ученици. Во тој, иако краток период, децата научија да читаат и пишуваат на својот, македонски литературен јазик^{27a}.

Преку печатот, училиштата, предавањата, културно-уметничките групи и другите форми, македонско писмо научија и многу возрасни Македонци и Македонки од слободните територии и македонските борци на ДАГ. Во единиците на ДАГ, под раководство на одговорниот за Македонките²⁸, постоеше неделна програма во која Македонците-борци учеа да читаат и пишуваат на македонски јазик.

Исто така, значаен придонес и улога во ширењето на македонскиот литературен јазик и на македонската национална култура има и културно-просветната група формирана од НОФ во март 1947 година. Групата, составена од околу 20 македонски девојки, секогаш облечени во македонски носии, настапуваше како хор, како играорна група, како театарски ансамбл, а еднаш изведе и опера на тема од борбата. Нејзините претстави, чии текстови беа составени на македонски литературен јазик, изведувани пред борците и македонското население

²⁷) спис. „Нова Македонија“, од 1 март 1948 година.

^{27a}) АМ, Збирка „Егејска Македонија во НОБ 1945—1949“, АЕ 44/48

²⁸) Посебна институција во сите единици на ДАГ во кои служеа Македонци. Одговорниот на Македонците имаше задача во соработка со политичкиот комесар да ги решава сите прашања што се однесуваа до македонските борци.

ние претставуваа извонредна манифестација на народната култура на еден народ кој, кршејќи ги своите пранги, се преродува во огнот на својата ослободителна борба и предизвикуваше длабоко задоволство, оптимизам и решителност за борба кај Македонците.

Групата освен тоа што ги мобилизираше моралните сили на веќе мобилизираниот македонски народ во борбата, преку свои претстави, го ширеше и македонскиот литературен јазик.

Како што веќе истакнавме органот на Македонската ослободителна организација — НОФ „Непокорен“, борбата за примена на македонскиот литературен јазик ја почна со објаснувањето на трудот од проф. Блаже Конески: „Македонската литература и македонскиот литературен јазик“ во продолженија, на своите страници го објавија трудот на Коста Рацин „Бели мугри“ и широки биографски податоци, претставувајќи го како еден од најдаровитите македонски револуционерни поети²⁹. Коста Рацин и неговото дело исто така се изучување и во споменатите македонски учителски курсеви. Негови стихови се рецитираа во разни културно-уметнички и други приредби во Егејска Македонија во текот на граѓанската војна.

Под силното влијание на револуционерната поезија на Вардарска Македонија, а особено на Коста Рацин, во Егејска Македонија во виорот на граѓанската војна се појавуваат поети, чии творби се создадени на македонски литературен јазик. Така на пример, П. Шаренко го состави маршот на организацијата НОФ на Македонците од Егејска Македонија³⁰, а младиот поет Паскал Паскалевски, покрај повеќето поетски творби, го составил и маршот на македонската организација АФЖ на Егејска Македонија³¹.

Евакуацијата на децата од 1—16 годишна возраст во ФНР Југославија и во источноевропските земји, поради што престанаа да функционираат македонските училишта, расформирањето на споменатата културно-уметничка група на НОФ и на дувачкиот оркестар кој настапуваше со маршот „А бре Македонче, каде се спремаш...“, мобилизацијата на кадарот на НОФ и на редакциите на окружните органи на НОФ, во март — мај 1948 година од страна на ДАГ, многу негативно се одразија врз натамошното ширење и усовршување на македонскиот литературен јазик во Егејска Македонија. До поразот на ДАГ во август 1949 година македонскиот пишан јазик се ширеше само преку централниот печат на НОФ.

²⁹) вес. „Непокорен“ од 25 март 1949 година и спис. „Нова Македонка“ бр. 2/48 година.

³⁰) Маршот на НОФ за првпат е објавен во вес. „Непокорен“ во бројот од 9 октомври 1947 година.

³¹) спис. „Нова Македонка“ од 1 март 1948 година.

Граѓанската војна и победата на грчката десница, покрај трагичните последици што ги имаше за Македонците — жртви, материјални штети, емиграција и друго — донесе забрана на македонскиот јазик.

II

Како што веќе наведовме, врз основа на постигнатите спогодби меѓу Привремената демократска влада и владите со народна демократија, во источноевропските земји во март — април 1948 година беа евакуирани преку 8000 деца од македонско потекло. Официјално соопштение за оваа акција, која предизвика контраакција на атинскиот режим, беше дадено преку радиостаницата „Слободна Грција“ на 4. III 1948 година и беше мотивирана од загриженоста за спасување на децата од ужасите на војната. Повеќето евакуирани деца беа од подрачјето што ги контролираше ДАГ, каде што посетуваа училишта на македонски јазик. Децата беа сместени во детски домови во кои беа отворени македонски училишта. Заедно со децата беше евакуиран и учителскиот кадар.

До крајот на 1950 година македонските училишта во својата наставна работа се служеа со букварот на Костас Шеперас, изработен од редакцијата на весникот „Непокорен“, граматиката на Круме Кепески, учебниците што се понесоа со себе, како што се одбрани четива и друго и читанките за I, II и III одделение, печатени во Романија на македонски литературен јазик. Како наставно помагало многу се користеше и детското списание „Македонче“, кое почна да излегува во Букурешт од август 1949 година.

Во претшколските установи и во прво одделение на основното учелеште децата учеа само на македонски јазик. На грчки и на јазикот на земјата во која живееја учеа само песни и игри. Поради тоа што македонските деца, завршувајќи го основното училиште, требаше да го продолжат своето образование во училиштата на односната земја во која беа сместени, беше нужно добро да го совладаат и нејзиниот јазик. Затоа од второ одделение нагоре се учеше тој јазик. Исто така, од второ одделение се учеше и грчки јазик.

Македонските училишта во источноевропските земји се соочија со крупни и тешки проблеми. Покрај недостигот на наставнички кадар по број и квалитет, сериозен проблем претставуваше недостигот на учебниците и на други елементарни по-

магала за изведување на наставата. Се правеа напори проблемот на наставничкиот кадар да се реши преку организирање курсеви, како оној во 1949 година во Унгарија и Романија³². Меѓутоа, проблемот во врска со учебниците и другата литература на македонски јазик крајно се заостри во 1949 година, Кога КПП забрани школска литература да се набавува од НР Македонија. Но и покрај овие и други тешкотии, македонските учители правеа надчовечки напори за нивно надминување за да одговорат на својата патриотска и национална задача. Токму кога се правеа тие напори, раководството на КПП изврши најгруб атак против наведените придобивки на Македонците, извојувани со крв. Имено, врз основа на Одлуката на VI-от Пленум одржан во октомври 1949 година, покрај растурањето на македонските организации НОФ, НОМС и АФЖ, во ноември 1950 година, беше суспендиран македонскиот литературен јазик од училиштата, печатот, литературата и од сите средства за комуницирање и информирање и др. Македонските учебници и друга литература печатени во НР Македонија беа забранети, дури и уништени, како што беше случајот во Берковица, Бугарија каде што беа јавно изгорени. Азбуката беше исфрлена како „туѓа“ и, наместо неа, воведена во употреба друга, основана врз база на руската и бугарската азбука. Врз основа на осакатениот македонски јазик, беше составена нова македонска граматика, односно нов македонски „литературен“ јазик и се настојуваше да се создадат вредности на тој јазик.

Овој антимакедонски акт се објаснуваше и бранеше со тоа дека, наводно, во македонскиот литературен јазик на НР Македонија, прифатен и применуван од НОФ на Македонците од Егејска Македонија, преовладувале србизми и сл. Меѓутоа, мотивот е сосем друг и е од политички карактер. Со тој акт, во рамките на информбировската антијугословенска кампања, раководството на КПП целеше да ја раскине и духовната врска на македонскиот народ од Егејска Македонија со неговата матица НР Македонија. Со овој акт привремено беше пресечен текот на природниот процес на изградбата на македонскиот литературен јазик меѓу Македонците во источноевропските земји. Последиците од тој акт се посебен проблем и тој, како таков, заслужува да се проучи.

Меѓутоа, Македонците не беа готови да прифатат еден таков контрареволуционерен акт насочен против нивните основни и легитимни права извојувани со многу крв. Особено први реагираа македонските просветни работници. Група македонски учители, предводени од Васил Мартиновски во Полска, остро реагираше барајќи да се повлече одлуката за суспендирање на македонскиот литературен јазик³³.

³²) AM K-20/307.

³³) AM, K-26/140.

Македонците настанати во чешкиот град Микулов протестираа против таквата политика на КПГ и бараа македонската младинска организација НОМС да не се расформира и да дејствува самостојно, односно надвор од грчката младинска организација „Национална сегрчка организација на младите“ — ЕПОН, да се обнови организацијата НОФ и АФЖ, да се формира посебна македонска партиска организација, македонски театар, да се применува македонскиот литературен јазик и др³⁴. Слични реагирања имаше и од Македонците настанети и во другите источноевропски земји, против кои раководството на КПГ презеде, покрај политички, и административни мерки. Учителите што реагираа против наведената одлука на КПГ и оние што беа дојдени од НР Македонија, беа осомничени како „агенти“ и приврзаници на Тито и отстранети од училиштата, а еден дел дури и интерниран. Против таквата политика реагираа и македонските деца, а сето тоа се објаснуваше со наведената дејност на Титовите „агенти“, за чие отстранување дури беа формирани и специјални комисии. За пример ќе приведеме дел од извештајот на една таква комисија во Романија од 27. II 1950 година под наслов: „Извештај за дејноста на Титовците меѓу децата во Романија“. Во извештајот читаме: „Со гласно извештајот на партискиот одговорен во Романија за децата, односите меѓу Грчињата и Македончињата, особено меѓу повозрасните, не се како што треба. Уште има претензии за засебни состаноци, собири, предавања на учителите и сето тоа мотивирано за учење на македонскиот јазик. И понатаму продолжува инсистирањето да се истакнат и постават повеќе пароли на македонски јазик, и тоа на поцентрални и видливи места. Постои тенденција секогаш да го истакнуваат и потенцираат нивното — македонското и сето тоа е под вијание на Југославија. Многу се одушевуваат кога пристигнуваат учители од Југославија. Предлагаме да се суспендираат и отстранат македонските просветни работници Фоти Илковски, Здравко Маноли, Милка Џамбазовска, Калков Павле, Алеко Дуков, Каранџа Кула, Јане Думалев, Александровски. Тие треба да се изолираат“³⁵.

Наведените и другите македонски просветни работници и одговорните на македонските училишта Андон Сикавица и Христо Пapatрајан не само што беа суспендирани, туку и интернирани во романскиот град Клуж. Истата судбина ја имаа и македонските учители во детскиот дом при техничкото училиште „Лазо Трповски“ во Полска: Танас Косевски, Танас Близнаковски, Јани Кизев и други, бидејќи бараа во домот да се формира организација НОМС; протес-

³⁴) АМ, К-18/102.

³⁵) АМ, К-20/301.

тираа против суспендирањето на македонскиот литературен јазик; Бараа да се држат повеќе предавања од историското минато на македонскиот народ на македонски јазик и сл.³⁶

Отстранувањето на македонските учители уште повеќе го заостри и така тешкиот проблем со македонскиот наставен кадар. Овој проблем раководството на организацијата „Илинден“³⁷ се обидувахе да го реши со ангажирање учители — воени инвалиди и гимназијалци за кои организира курсеви и семинари и со испраќање младинци за учители на оспособување во Бугарија³⁸.

Испраќањето на Македонци на педагошко оспособување во Бугарија од страна на раководството на „Илинден“ е анти-македонски акт, бидејќи не само што наставата се изведуваше на бугарски јазик, туку и програмата беше приспособена кон ставот на БКП во однос на македонското национално прашање. Преку овие курсисти Бугарите настојуваша да го шират своето влијание меѓу македонската емиграција во источноевропските земји. Меѓутоа, благодарение на отпорот на самите курсисти и на сите Македонци, настојувањата на Бугарите доживеаја целосен неуспех.

Освен техничкото и стручното образование што ги стекнуваа македонските деца на јазикот на земјата во која беа настанети, на македонски јазик учеа македонска граматика, читање и пишување, македонска литература, историја на македонскиот народ, природознание, географија на Грција и Егејска Македонија, македонски песни и ора.

За решавањето на проблемот учебниците и на другата литература на македонски јазик наменета за македонските училишта и воопшто за Македонците, во 1951 година при издатељството „Неа Елада“ („Нова Грција“) беше формиран „Македонски оддел“. Со основањето во април 1952 година, организацијата „Илинден“ ја презеде целокупната политика за издавачката дејност на македонски јазик и на македонските училишта.

³⁶) АМ, К-18/10.

³⁷) Организацијата „Илинден“ по режија на генералниот секретар на КПГ Никос Захаријадис е основан во април 1952 година со цел да ги опфати Македонците бегалци од Егејска Македонија, кои што во источноевропските земји пребегаа по капитуларцијата на ДАГ во август 1949 година. Според основачите, организацијата „Илинден“ во духот на антијугословенската информбировската кампања беше основана како антитеза на македонските антифашистички и национални македонски организации НОФ, НОМС и АФЖ. Организацијата „Илинден“ беше распуштена со решение на VI пленум на ЦК на КПГ во 1956 година. Раководството на „Илинден“ за целиот период на нејзиното постоење и делување се наоѓаше во Букурешт (Романија).

³⁸) Во учебната 1953—1954 година во Бугарија беше организиран 10-месечен педагошки курс кој го посетуваа 27 слушатели (АМ, К-20/78).

Од 1951 до 1956 година „Македонскиот оддел“, на наведениот македонски јазик издаде околу 40 наслови од областа на политиката, историјата, уметноста, школската литература, меѓу кои: В. И. Ленин, основач на Советската социјалистичка држава од А. П. Кусилников; Борбите на славомакедонскиот народ за ослободување; Гоце Делчев, Јане Сандански, македонски песни, македонски раскази; Крвава македонска свадба; буквар и читанка за I одделение; читанки од II до VIII одделение; граматиката на македонски јазик; списанието „Илинден“, орган на истоимената организација; детското списание „Македонче“³⁹; македонски страници во состав на весниците — органи на политичките бегалци од Грција во СССР и во источноевропските земји, и тоа: во составот на органот на бегалците во Ташкент „ПРОШ' ТИ НИКН“ („Кон победата“) и „ΝΕΟΣ ΔΡΟΜΟΣ“ („Нов пат“) во Романија македонската страница нвалегуваше во составот на „ΝΕΑ ΖΩΗ“ („Нов живот“); во Полска во составот на „ΔΕΜΟΚΡΑΤΗΣ“ („Демократ“); во Унгарија во составот на „ΛΑΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ“ („Народна борба“); во Чехословачка во составот на „ΛΑΙΚΟΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ“ („Народен борец“) и во Бугарија во составот на „ΛΕΥΤΕΡΙΑ“ („Слобода“), која излезе само до педесеттиот број, бидејќи бугарските власти го забранија нејзиното натамошно излегување.

Со основањето на организацијата „Илинден“, македонската страница стана нејзин орган.

Анализата на содржината на македонските изданија не е предмет на овој напис. Ќе забележиме само дека тоа беше условено од политиката и ставовите на КПГ спрема збиднувањата во Грција и во светот, спрема Југославија, спрема македонското национално прапање и сл.

Што се однесува до јазичната страна на овие изданија, меѓу другите, се забележуваат следните покрупни недостатоци:

1. Покрај многубројните погрешни и неразбирливи зборови земени од разни дијалекти на Егејска Македонија и од рускиот и бугарскиот јазик, особено крупен недостаток е тој што во нив не се употребуваше единствен јазик. Јазикот се разликуваше од книга до книга. Целта на актерите на КПГ и на организацијата „Илинден“ да создадат некаков според нив, македонски „национален“ јазик, не можеше да се оствари, бидејќи формирањето на јазикот е закономерен процес и не се создава со декрети и со калемене на разни, и тоа тврѓи зборови. Таа беше причина што тој вештачки јазик не беше прифатен од Македонците и во 1956 година, беше напуштен и бргу заборавен, оставајќи само негативни последици врз развојот на македонската национална култура и писменост.

³⁹) спис. „Македонче“, од првиот број, што излезе во август 1949 година до ноември следната 1950 година, излегуваше на македонски литературен јазик.

2. Втора негативна страна на тие изданија е тоа што повеќе од нив порано беа печатени на грчки јазик и веќе прочитани од Македонците. Поради тоа и поради тешкиот и неразбирлив јазик, слабо се читаа од Македонците.

Согледувајќи ја алергичноста на Македонците спрема тој вештачки јазик и штетните последици од него, Македонците културни работници во Полска, без да се плашат од притисокот и од јавните напади од раководството на „Илинден“, продолжија да ја печатат македонската страница на македонски литературен јазик.

Едно од значајните средства на КПГ за популаризирање и спроведување на својата политика меѓу Македонците беше емитувањето на радиоемисијата на македонски јазик од радиостаницата „Слободна Грција“. Емитувањето на радиоемисијата почна на 18. VI 1952 и престана на 31. XII 1955 година.

И покрај тоа што македонската радиоемисија беше вклучена во антијугословенската кампања, оценувајќи ја во целина, сепак можеме да констатираме дека таа изврши и позитивни работи. Позитивното на емисијата се состои во тоа што беше овозможено и преку најсовремено за тогаш средство за јавно информирање да се чуе гласот на македонскиот народ од Егејска Македонија, да се запознае светот со неговиот идентитет, дека постои и ќе постои како посебна националност наспроти напорите на грчката реакција да го уништи и асимилира.

Значајна улога во ширењето на македонскиот јазик, македонската литература и култура, запознавањето со историското минато на македонскиот јазик и слично на Македонците-бегалци во источноевропските земји одиграа и македонските литературни кружоци од младата интелигенција во февруари 1954 година во Будемпешта — Унгарија, во декември истата година во полскиот град Вроцлав и во јануари 1955 година во Букурешт. Како што веќе наведовме, во март—април 1948 година, во источноевропските земји беа евакуирани преку 8.000 македонски деца. Сите тие деца посетуваа разни училишта во кои освен јазикот на земјата во која беа настанети, го учеа и својот македонски јазик. Во учебната 1954—1955 година во средните училишта учеа 1.300 македонски деца, а на факултетите студираа над 200 младинци и младинки од македонско потекло⁴⁰, а според еден друг документ до 1960 година имаа дипломирано на разни факултети и виши школи 240, а студираа 210 Македонци. Така во источноевропските земји е создадена една релативно бројна македонска интелигенција од чии редови се појавија разни таленти: писатели, поети, уметници, музичари, преведувачи, составувачи на учебници и други со

⁴⁰) спис. „Илинден“, орган на Централниот совет на истоимената организација „Илинден“. бр. 1/55.

разни трудови, како што се драмата „Чесниот пат на едно македонско семејство“ од Алеко Ивановски, романот „Фидан“ од Петре Наковски; расказот „Народна одмазда“ од Пљачков, стихотворбата „Млади Илинденци“ од Петре Ристов, повеќе стихотворби од Ташко Балчев и др. Во почетокот, своите творби тие ги публикуваа во македонските страници на весниците, подоцна во посебни изданија. Македонските литературни кружоци многу помогнаа во стручното усовршување и во правилната ориентација на младите македонски творци.

Кружоците, преку предавања, дискусии, статии и друго, ги запознаваа своите членови и другите заинтересирани со творештвото на најпознатите класици на светската литература, а на прво место на македонските поети и писатели Глигор Прличев, браќата Миладиновци, Коста Рацин, Коле Неделковски, Никола Вапцаров и др. Членовите на кружоците исто така се запознаваа со македонската народна уметност, македонското народно творештво, фолклорот, обичаите и сл.

Во националното воспитување на македонските деца и воопшто на македонските бегалци во источноевропските земји и, покрај пречките и опасностите, македонските културни и просветни работници ги користеа духовните достигнувања на своите браќа од Вардарска Македонија. Така, на пример, во македонските училишта, покрај другите, се учеа и современите македонски поети и писатели. Во училишните програми, во литературните кружоци и во сите културни манифестации особено беше застапен Коста Рацин.

Одразот на Коста Рацин во поетското и прозното творештво и културната дејност на Македонците од Егејска Македонија е посебен проблем и претставува интерес за посебно проучување.

III

Како што е познато на VI пленум на КПГ одржан во март 1956 година, покрај другото, беше осудена и политиката на Захаријадис спрема македонското прашање и усвоен предлогот за распоштање на организацијата „Илинден“, а во мај истата година ЦК на КПГ донесе посебна резолуција со која се осудува и политиката спрема Југославија.

Во духот на тие решенија, раководството на „Илинден“ на 4. VI 1956 година, одржа седница на која, покрај другото, одлучи да се расформира организацијата „Илинден“; да се суспендира споменатиот осакатен македонски јазик; да се повлечат од печат трудовите напишани на тој јазик и да се прифати јазикот на НР Македонија, односно македонскиот литературен јазик; да се воспостават врски и односи со НР Маке-

донија и да се популаризираат успехите и придобивките на Македонците од НР Македонија⁴¹. Меѓутоа, новото раководство на КПГ привремено не го прифати предлогот на раководството на „Илинден“ за примена на македонскиот литературен јазик со образложение дека прашањето е сложено, поради што одлука за него можат да донесат само надлежните просветни работници. На таквото решение на КПГ Македонците остро реагираа. Во Полска дури илегално беше формирана македонска организација „Зора“.

Поради таквите реагирања на Македонците, на 30. IX 1956 година беше одржан состанок на Македонците—активисти на кој беше повторно побарано, односно предложено, следното: „Во изданијата, печатот и другите печатени материјали и во училиштата да се применува азбука на Вардарска Македонија, истата азбука што се применуваше во македонските училишта ов Словенска Грција и во народните републики од прекинувањето на односите со Југославија; да се набават учебници и литература од НР Македонија и сл.“⁴² И овој пат претставникот на КПГ Петрос русос не се сложи со предлогот за примена на македонскиот литературен јазик, инсистирајќи на поранешниот став на КПГ прашањето да го решат компетентни кадри⁴³. Од таквиот став на раководителите на КПГ Македонците не беа задоволни. Тие остро го поставуваа прашањето за примена на македонскиот литературен јазик. Во полскиот град Вроцлав се одржа актив на македонските културнопросветни работници и политички активисти на кој се донесе заклучок и се предложи да се формира одделна македонска организација, да се прифати и примени македонскиот литературен јазик и др.⁴⁴ Попхристов Пандо, кој работеше како одговорен за македонските изданија при Министерството за просвета на НР Полска, со свое писмо до Ставрос Кочопулос наведува дека Македонците решително бараат да се употреби азбуката што се употребува во Вардарска Македонија, поради што споменатото министерство нареди да се прекине печатењето на македонски изданија.

За решение на јазичниот спор⁴⁵ од страна на КПГ во полскиот град Бардо-Слонски, на 4—5 август 1957 година, беше организирано советување на кое зедоа учество 35 македонски и грчки културно-просветни и научни работници, членот на Бирото на ЦК на КПГ Маркос Бафијадис и министерот за просвета на Полска. Советувањето, по два дена остра дискусија, одлучи во македонските училишта, литературата, печатот и другите македонски институции во источноевропските

⁴¹) AM, K-21/160.

⁴²) AM, K-21/148.

⁴³) AM, K-21/148.

⁴⁴) AM, K-20/138.

земји да се воведо македонскиот литературен јазик. Оваа одлука на советувањето претставува една од најкрупните извојувани придобивки на Македонците од Егејска Македонија. Врз основа на ова, иако не така лесно и без пречки, беше воведен македонскиот литературен јазик и беше создаден услов на непречен развој на македонската национална култура и писменост. Учебниците, школската и другата литература, печатот, прозното и поетското творештво и другите духовни вредности се пишуваа на македонски литературен јазик.

Ке нè одведеше многу далеку ако се осврнеме на сè што беше издадено на македонски литературен јазик. Ке ги спомеме само: буквар и читанка за I одделение, граматика на македонски јазик составена врз основа на граматиката на Кепески; примери од македонската литература; зборник на паднати македонски борци, романот „Арамиско гнездо“ од Ѓорѓи Абациев, зборник на македонски народни песни и др. Значаен придонес во процесот на воведувањето на македонскиот литературен јазик има периодичното литературно-историско списание „Македонски живот“, кое почна да излегува во 1963 година во Букурешт.

Со овој наш предлог најмалку имавме претензија да ја изнесеме целокупната борба на Македонците од Егејска Македонија за примена на македонскиот литературен јазик, која се водеше во многу тешки и сложени услови. Прашањето е широко, но многу интересно, поради што заслужува и посебно проучување.